

הוא לא בא לריל - הסדר - ובמקומו בא שלושה

בדירה קטנה ומרוהטת בצניעות, חיכתה לילי הסדר האחרון אשה שחרחרת יפתתואר לידה, כדי לקחתו לאמה להניגת הסדר. אולם ד"ר ישראל בר לא הופיע. אורה רחמים, ילדת רוודס ואם לשני ילדים, לא ידעה איך להסביר לעצמה את העדרו של הידיד, כי לא היה אדם דייקני יותר ומסור יותר מאשר האיש לו נהגה לקרוא "ישראל", ושילדיה קראו לו "דוד ישראל". כנראה לאדם בעל עבר צבאי וחניון גרמני, היה ד"ר ישראל בר סמל הקפדנות. היתה לו סיבה נוספת לדייק: היחסים שקישרו את הגבר בן 49 עם האשה בת ה-29 היו יחסיהבה עמוקה, כימעט רומנטית, בין שני בני-אדם למודי-נסיון, שמצאו איש את רעהו אחרי תלאות, התכוננו להתחיל בצחצח בחיים חדשים משותפים.

בר לא בא. במקומו באו שלושה גברים, שהציגו את עצמם כאנשי בטחון וביקשו לערוך חיפוש בדירה. הם הודיעו לה כי ישראל בר נעצר.

אורה לא ידעה את הסיבה. כאשר נתגלה לה הדבר, כעבור מספר ימים, מפי כתב העולם הזה, נדהמה עד כדי הלם. כשדמעות עמדו בעיניה, אמרה: "לא, זה לא יכול להיות! אני לא מאמינה!"

המרצה להיסטוריה: בר לפני תלמידי

כי הד"ר ישראל בר נעצר באחת האשמות החמורות ביותר בהן יכול להיאשם אדם במעמדו: ריגול שיטתי וממושך לטובת מדינה זרה.

פמכות צבאית מס' 1

אזרה לא היתה היחידה שלא האמינה למשמע אוזניה. "בדיחה של אחד באפריל!" צחק קצין בכיר, ושכח את העניין. "טעות מגוחכת!" אמר מנהיג מפלגה. "שואה בסחונת חסרת-תקדים!" קבעה אישיות רמת-מעלה.

ואכן, אילו היה מודרך בבית-ספר לריגול כמלוא מלואת משמחן, לא יכול היה להמציא האידאולוגיה של מרגל-אמן בהיעדר אליה כדי למלא את משימתו, לא יכול היה להמציא עמדה טובה מזו של בר. ואילו היה מחבר ספר-ריגול בלשם מתאר דמות ססגונית כמו ישראל בר, בעל מעמד דומה, היה הקורא מלגלג לדמיונו המפתח.

כי אין במדינת אדם מעניין יותר מד"ר ישראל בר, ואין בה אדם שעמדו היתה נוחה יותר למיבצע כזה. אם נכוונת כל ההאשמות שהוטחו נגדו, השבוע, עלידי מאשימו, הרי ברור כבר עתה כי לישראל בר שמור מקום-כבוד בשורת אמני-ריגול בהיסטוריה. קוראי העתונים ידוע הד"ר ישראל בר כפרשנו הצבאי של הארץ, ולאחרונה גם ככותב מאמרים פוליטיים בעתון זה. לסטודנטים ולדור החדש של קציני צה"ל הוא ידוע כראש הקאתורה להיסטוריה באוניברסיטה של תל-אביב, הממונת במישורין עלידי-הבטחון. לקצונה הצבאית ידוע בר כמחבר של מאות מאמרים, מחקרים, חוברות וספרים של הלכה צבאית, שקבעו את מעמדו כתיאורטיקן הצבאי מס' 1 של ישראל — ולמעשה גם היחיד. הוא כתב את כל הערכים הצבאיים באנציקלופדיה העברית.

לקוראים באירופה ידוע בר כמחבר ספר חשוב על עמדת המרחב במלחמה הקרה בין הגושים. ראשי צבאות נאט"ו מכירים אותו כישיראלי

הבטחון, וכמחבר ספר על מיבצע-קדש, שהופיע בהוצאה רשמית של נאט"ו.

ותיקי הבטחון זוכרים את בר כ"ספיכה", איש מרכזי ומדריך ראשי של ההגנה, מחנכם של כל אלופי צה"ל ממשוה כרמל ועד משה דיין. ראשי המפלגות מכירים אותו כמות מעולה, כיידי וכאישיות מעניינת, אדם שיש לשים לב לדעותיו ולהערכותיו. ואילו בהגיו הממשלה ידוע בר כממונה על המחקר של תולדות ההגנה וצה"ל במשרד-הבטחון, שם עומד לרשותו צחצח מיוחד ומיבנה מיוחד לצורך זה.

אולם האנשים הקובעים במדינה ידעו כי כל זה כאין וכאפס לעומת מעמדו האמיתי של בר: אחד מאנשי-אמונו הקרובים ביותר של ראש-הממשלה ושר-הבטחון, עוזרו המקורב של שמועץ פרס, אדם בעל דעה בכל ענייני הבטחון ובעל גישה חופשית לכל המשרדים, איש הניכנס ויוצא בחדרו של זייד בן-גוריון כבביתו הפרטי.

"מה ידע ישראל בר?" שאל האיש ברחוב. "מה לא ידע ישראל בר?" שאלו יודעי-דבר.

דמות מיסתורית

איך הגיע ישראל בר לעמדה בר לעמדה כזאת, שאין אולי דוגמה בארץ? מכל הבחינות, הביוגרפיה האישית של האיש המבריק מעניינת. השבוע נעשתה מעניינת עוד יותר, כשדמותו של בר נעשתה מיסתורית שבועתיים. כי לפתע נתעוררו ספקות לגבי אמינות הנתונים הידועים, ונסתבר שיכול להיות כי מסתרת מאחוריהם ביוגרפיה מעניינת עוד הרבה יותר.

הביוגרפיה הרשמית, כפי שהתפרסמה על כריכת ספרו שהופיע בהוצאת עם עובד המפא"ית לפני ארבע שנים, במעגל בעיות הבטחון, נאמר: "ד"ר ישראל בר, שנולד בחינה

ב-1912, הוא חייל מיקצועי, שאת נסיונו הקרבי הראשון רכש בהתקוממות השו"בונד בחינה, בכפרואר 1934. בראשית 1936, סיים את האקדמיה הצבאית באוסטריה ומקץ אותה שנה, עד אביב 1938, לחם בשורות הבריגאדות הבינלאומיות במלחמת-האזרחים בספרד. בסוף 1938 עלה לארץ. משנת 1940 היה עובד מנגנון-הקבע של ההגנה, ומילא תפקידי תכנון והדרכה במטה הכללי שלה. בימי מלחמת-הקוממויות, שימש סגן לראש אגף-המיבצעים של צה"ל, ולאחר סיומה — ראש מחלקת תכנון ומיבצעים באגף המטה הכללי.

הביוגרפיה הרשמית שפורסמה בביטאון צה"ל, מערכות, מיוני 1950, חוזרת על פרטיה אלה, ומוסיפה כי שירת גם כנוטר בירושלים, לפני עלייתו בסוליה-הפיקוד של ההגנה.

ביוגרפיה שונה לגמרי מופיעה על כריכת ספרו של בר, המורח הקרוב — ארץ נודד בין מזרח ומערב, שהופיע לפני כשנה, במינכן, גרמניה, בהוצאה מדעית-צבאית. "אלוף" מישמה י. בר נולד באוסטריה ב-1912. כחניך באקדמיה הצבאית על-שם טרויה, שירת בצבא האוסטרי הרפובליקאי עד שנת 1938. באותו זמן הוענק לו תואר ד"ר לפילוסופיה באוניברסיטת וינה. מאז 1940 היה ד"ר בר חבר במטכ"ל של ההגנה, ובמרוצת השנים תפס כמה עמדות מכריעות במטכ"ל הישראלי.

"בין השאר, היה מנהל מחלקת התכנון, ומאז 1949 מנהל אגף המיבצעים של המטכ"ל. מאז 1954 משרת אלוף-מישנה בר בלישכת שר הבטחון הישראלי, שהוא גם ראש-הממשלה, הד"ר הוא, חוץ מזה, בעל הקאתורה להיסטוריה צבאית באוניברסיטת תל-אביב. כמאן מסתבר כי מעטים האנשים המסוגלים כמוהו להעריך את התנאים והבעיות של המורח הקרוב."

לוחם נגד הריאקציה

בר עצמו סיפר, לא פעם, על תולדות חייו בצורה מפורטת יותר. גיאורג בר, בנו היחיד של תעשיין וינאי עשיר רצה, תחילה, ללמוד את אמנות התיאטרון, למד במאות אצל מאכס ריינהארט, גדול במאי גרמניה, ואף הצטיין בלימודיו. אולם עלייתו של היטלר שיכנעה אותו כי לאדם צעיר בעל-הכרה, טוב אין זכות לבזוז את שנותיו על הבהמה. הוא החליט להיות ללוחם נגד הריאקציה הפאשיסטית הגואה.

לצער האוסטרי היתה הדרך קבועה מראש: אל שורת המפלגה הסוציאלי-דמוקרטית האוסטרית, שהיתה הרבה יותר מארכסיסטית, שמאלית ותקיפה מאחזתה הגרמנית המנוחנת. מפלגה זו החזיקה באירגון צבאי-למחצה, גדול וחזק, שנקרא שו"בונד ("ברית ההגנה"). אירגון זה לחם בכמה חזיתות נגד ההייס וור ("הגנת-המולדת") האוסטרית-ימנית, שהשליכה את יתבה על הפאשיזם האיסלקי, ונגד הס. א. הנאצי, שרצה באיחוד עם גרמניה.

מאחר שבמדינה שלטה הדיקטטורה הימנית של דולפוס, יריד מוטולוני, היה גם הצבא האוסטרי הרשמי מגויס נגד הסוציאליסטים.

השו"בונד היה ארגון מסועף. בתוכו היה חבוי גרעין נוקשה, צבאי ממש, מזויין ומוכן למלחמת-אזרחים. בר, לדבריו, הגיע לדרגת קצין בגרעין צבאי זה, ואף השתתף ביוזמו הגדול — התקוממות פועלי וינה בכפרואר 1934, שהצילה את כבוד הסוציאליזם האירופי ודוכאה באכזריות, כאשר תותחי הצבא הרסו בשיטתיות את שיכוניו הפועלים המבוצרים.

או החליט כי יעודו בחיים הוא להיות קצין מיקצועי. וכי חייב ללמוד את הצבא כמיקצוע. הוא עשה דבר נדיר בין יהודי אירופה בתקופה ההיא: הוא התגייס לצבא האוסטרי, נשלח לאקדמיה הצבאית, הפך קצין מקצועי. אותו זמן נבעו ללחץ המשפחה שיצתה כי יהיה אקדמאי, והשיג תואר של דוקטור לפילוסופיה. חיך הוא: "לא היה לי חשק וסבלנות. נבשלתי בכל המקצועות. אולם מאחר שהצלחתי בפילוסופיה, הגשתי את עבודת הדוקטוראט בשטח זה."

כעבור שנתיים הגיע המיבחן העליון לנוער האירופאי. הפאשיזם הרים ראש בספרד. היטלר ומוטולוני שלחו את קלגסייהם כדי לעזור לפראנקו להטביע בדם את הממשלה הדמוקרטית החוקית. ספרד קראה לטובי הנוער להתגייס לעזרתה בבריגדה הבינלאומית. איש השו"בונד הגיע לספרד, התגייס לבריגדה ה-11 על-שם המנהיג הקומוניסטי הגרמני הכלוא, ארנסט תלמן, בפיקודו של היינריך ראו.

כאשר הגיע לדרגת מפקד-גדוד, היה שכנו באותה חזית סגן-אלוף רוסי צעיר בשם קוניב. כאשר הגיע קוניב, מארשל ברית-המועצות וכובש דרום-מזרח אירופה, לדרגת מפקד ראשי של צבאות ברית ורשה, חיך בר, שופע ההומור: "ראו למה הגיע הרוג ואיפה אנו!" כי בר נשאר סגן-אלוף — "האיש היחיד בעולם שנשאר סגן-אלוף 25 שנה!" כפי שהתלוצץ בעצמו.

פמכות צבאית מס' 1

אזרה לא היתה היחידה שלא האמינה למשמע אוזניה. "בדיחה של אחד באפריל!" צחק קצין בכיר, ושכח את העניין. "טעות מגוחכת!" אמר מנהיג מפלגה. "שואה בסחונת חסרת-תקדים!" קבעה אישיות רמת-מעלה.

ואכן, אילו היה מודרך בבית-ספר לריגול כמלוא מלואת משמחן, לא יכול היה להמציא האידאולוגיה של מרגל-אמן בהיעדר אליה כדי למלא את משימתו, לא יכול היה להמציא עמדה טובה מזו של בר. ואילו היה מחבר ספר-ריגול בלשם מתאר דמות ססגונית כמו ישראל בר, בעל מעמד דומה, היה הקורא מלגלג לדמיונו המפתח.

כי אין במדינת אדם מעניין יותר מד"ר ישראל בר, ואין בה אדם שעמדו היתה נוחה יותר למיבצע כזה. אם נכוונת כל ההאשמות שהוטחו נגדו, השבוע, עלידי מאשימו, הרי ברור כבר עתה כי לישראל בר שמור מקום-כבוד בשורת אמני-ריגול בהיסטוריה. קוראי העתונים ידוע הד"ר ישראל בר כפרשנו הצבאי של הארץ, ולאחרונה גם ככותב מאמרים פוליטיים בעתון זה. לסטודנטים ולדור החדש של קציני צה"ל הוא ידוע כראש הקאתורה להיסטוריה באוניברסיטה של תל-אביב, הממונת במישורין עלידי-הבטחון. לקצונה הצבאית ידוע בר כמחבר של מאות מאמרים, מחקרים, חוברות וספרים של הלכה צבאית, שקבעו את מעמדו כתיאורטיקן הצבאי מס' 1 של ישראל — ולמעשה גם היחיד. הוא כתב את כל הערכים הצבאיים באנציקלופדיה העברית.

לקוראים באירופה ידוע בר כמחבר ספר חשוב על עמדת המרחב במלחמה הקרה בין הגושים. ראשי צבאות נאט"ו מכירים אותו כישיראלי

הבטחון, וכמחבר ספר על מיבצע-קדש, שהופיע בהוצאה רשמית של נאט"ו.

ותיקי הבטחון זוכרים את בר כ"ספיכה", איש מרכזי ומדריך ראשי של ההגנה, מחנכם של כל אלופי צה"ל ממשוה כרמל ועד משה דיין. ראשי המפלגות מכירים אותו כמות מעולה, כיידי וכאישיות מעניינת, אדם שיש לשים לב לדעותיו ולהערכותיו. ואילו בהגיו הממשלה ידוע בר כממונה על המחקר של תולדות ההגנה וצה"ל במשרד-הבטחון, שם עומד לרשותו צחצח מיוחד ומיבנה מיוחד לצורך זה.

אולם האנשים הקובעים במדינה ידעו כי כל זה כאין וכאפס לעומת מעמדו האמיתי של בר: אחד מאנשי-אמונו הקרובים ביותר של ראש-הממשלה ושר-הבטחון, עוזרו המקורב של שמועץ פרס, אדם בעל דעה בכל ענייני הבטחון ובעל גישה חופשית לכל המשרדים, איש הניכנס ויוצא בחדרו של זייד בן-גוריון כבביתו הפרטי.

"מה ידע ישראל בר?" שאל האיש ברחוב. "מה לא ידע ישראל בר?" שאלו יודעי-דבר.

דמות מיסתורית

איך הגיע ישראל בר לעמדה בר לעמדה כזאת, שאין אולי דוגמה בארץ? מכל הבחינות, הביוגרפיה האישית של האיש המבריק מעניינת. השבוע נעשתה מעניינת עוד יותר, כשדמותו של בר נעשתה מיסתורית שבועתיים. כי לפתע נתעוררו ספקות לגבי אמינות הנתונים הידועים, ונסתבר שיכול להיות כי מסתרת מאחוריהם ביוגרפיה מעניינת עוד הרבה יותר.

הביוגרפיה הרשמית, כפי שהתפרסמה על כריכת ספרו שהופיע בהוצאת עם עובד המפא"ית לפני ארבע שנים, במעגל בעיות הבטחון, נאמר: "ד"ר ישראל בר, שנולד בחינה

ב-1912, הוא חייל מיקצועי, שאת נסיונו הקרבי הראשון רכש בהתקוממות השו"בונד בחינה, בכפרואר 1934. בראשית 1936, סיים את האקדמיה הצבאית באוסטריה ומקץ אותה שנה, עד אביב 1938, לחם בשורות הבריגאדות הבינלאומיות במלחמת-האזרחים בספרד. בסוף 1938 עלה לארץ. משנת 1940 היה עובד מנגנון-הקבע של ההגנה, ומילא תפקידי תכנון והדרכה במטה הכללי שלה. בימי מלחמת-הקוממויות, שימש סגן לראש אגף-המיבצעים של צה"ל, ולאחר סיומה — ראש מחלקת תכנון ומיבצעים באגף המטה הכללי.

הביוגרפיה הרשמית שפורסמה בביטאון צה"ל, מערכות, מיוני 1950, חוזרת על פרטיה אלה, ומוסיפה כי שירת גם כנוטר בירושלים, לפני עלייתו בסוליה-הפיקוד של ההגנה.

ביוגרפיה שונה לגמרי מופיעה על כריכת ספרו של בר, המורח הקרוב — ארץ נודד בין מזרח ומערב, שהופיע לפני כשנה, במינכן, גרמניה, בהוצאה מדעית-צבאית. "אלוף" מישמה י. בר נולד באוסטריה ב-1912. כחניך באקדמיה הצבאית על-שם טרויה, שירת בצבא האוסטרי הרפובליקאי עד שנת 1938. באותו זמן הוענק לו תואר ד"ר לפילוסופיה באוניברסיטת וינה. מאז 1940 היה ד"ר בר חבר במטכ"ל של ההגנה, ובמרוצת השנים תפס כמה עמדות מכריעות במטכ"ל הישראלי.

"בין השאר, היה מנהל מחלקת התכנון, ומאז 1949 מנהל אגף המיבצעים של המטכ"ל. מאז 1954 משרת אלוף-מישנה בר בלישכת שר הבטחון הישראלי, שהוא גם ראש-הממשלה, הד"ר הוא, חוץ מזה, בעל הקאתורה להיסטוריה צבאית באוניברסיטת תל-אביב. כמאן מסתבר כי מעטים האנשים המסוגלים כמוהו להעריך את התנאים והבעיות של המורח הקרוב."